מטות

א. אין הלכות נדרים[1] ברענגט דער רמב"ם (פון משנה[2]) דעם דין בנוגע צו נדרי קטן, וז"ל:

קטן בן שתים עשרה שנה ויום אחד וקטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד שנשבעו או נדרו . . בודקין אותן ושואלין אותן אם יודעין לשם מי נדרו . . נדריהן קיימים . . ואם לא ידעו אין בנדריהם ובדבריהם כלום. וצריכין בדיקה כל השנה כולה שהוא שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן (ד.ה.[3] אַ קטנה — פון תחילת שנת י"ב (בת י"א ויום אחד) ביז זי ווערט אַ בת י"ב ויום א'; און אַ קטן — פון תחילת שנת י"ג (בן י"ב ויום א') ביז ער ווערט אַ בן י"ג ויום א').

(און אין דער הלכה שלאח"ז איז ער ממשיך:) כיצד הרי שנדרו . . בתחלת שנה זו ושאלו אותן ונמצאו יודעין ונתקיים נדרן ונדרו נדר אחר אפילו בסוף שנה זו צריכין בדיקה ואח"כ יתקיים. ואין אומרין הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה אין צריכין בדיקה אלא בודקין אותן את כל השנה הזו כולה.

פרעגט דער כסף משנה[4]: „איני יודע מאין לו זה דבגמ'[5] הכי אמרינן . . בודקין כל י"ב למה לי סד"א . . היכא דבדקנא ל' (יום) ולא ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק קמ"ל. ומשמע דטעמא משום דלא ידעה להפלות, הא אם ידעה להפלות לא צריך תו בדיקה".

1) פי"א ה"א.
2) נדה פ"ה מ"ו (מה, ב).
3) וכן הפירוש ב„שנת י"ב . . ושנת י"ג" בכ"מ להלן בהשיחה.
4) וכן בב"י לטיו"ד סרל"ג.
5) נדה שם.

און ער איז מסיים: ואפשר שרבינו הי' גורס[6] היכא דבדקנא ל' וידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק קמ"ל.

אויך דער רדב"ז זאגט „ונראה דגרסת רבינו היא וידע להפלות וכו'", און איז מוסיף: „וזו גרסא נכונה דאי לגרסת הספרים איכא לאקשויי[7] וכי מפני שלא ידע להפלות בתחלת השנה לא ידע להפלות בסוף השנה ומאי קמ"ל תנא דאמר בודקים כל השנה, ולפי גרסת רבינו קמ"ל טובא" (אז אע"פ וואס „נמצאו יודעין בתחלת השנה" שטעלט מען אים ניט אויף דער חזקה אַז ער איז „יודע להפלות", נאָר ער דאַרף נאָך אַמאָל בדיקה „אפילו בסוף שנה זו"[8]).

אָבער אין פירוש המשניות[9] שרייבט דער רמב"ם בפירוש „נבדקים כל י"ב . . הי' עולה במחשבתינו . . אם ישאלום שלשים יום ומצאם שלא יבינו נסתלקה חקירתם אמר אין הענין כן" — ד.ה. אַז אויך ביים רמב"ם איז געווען די גירסא אין גמרא „ולא ידעה להפלות"[10].

6) וראה גם סמ"ג לאוין רמב.
7) ועד"ז הקשה בב"ח לטיו"ד שם. וראה גם משנה אחרונה למשניות נדה שם (וראה חכמת בצלאל שבהערה 13), דמה שייך לאחזוקה בקטנה (רע"ב נדה שם. וכן ברש"י נדה שם ד"ה תו לא ניבדוק), ובפרט שעשוי' להשתנות דהיכא דקשישא טפי אתיא לכלל דעת יותר (וראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית ערך חזקה (ב) — דמעיקרא סט"ו. ושו"ג). וראה לקמן הערה 13, 25.
8) ראה מאירי נדה שם „ונראה לי הטעם מפני שמא כשבדקנום וידעו מקרה הוא שהי'". ובב"ח שם — „דאיכא למימר דילמא בסוף השנה שכחו". וראה לקמן סעיף ג וסעיף ה.
9) נדה שם.
10) כמו שהעירו בכמה מפרשים.

ב. אין מאירי[2] שטייט: „שבודקין בכל השנה ר״ל שאפילו בדקנו בתחלתה . . ולא ידעו ואחר כך נדרו אין אומרין כבר נבדקו ואינן יודעין, שמא למדו וידעו, וכן בהפך אפילו נמצאו יודעין בתחלת השנה וידעו ונתקיים נדרם ואח״כ נדרו אין מקיימין אותן אלא אחר בדיקה״.

ועפ״ז קען מען זאָגן אַז דער רמב״ם לערנט, אַז כאָטש די גירסא אין גמרא איז (כלפנינו) „סד״א . . היכא דבדקנא ל׳ ולא ידעה להפלות״ — איז אַבער דער דין (פון חיוב בדיקה) אויך „בהפך״, אַז „אפילו נמצאו יודעין בתחלת השנה וידעו ונתקיים נדרם ואח״כ נדרו אין מקיימין אותן אלא אחר בדיקה״.

און דאָס וואָס דער רמב״ם ברענגט נאָר דעם אופן פון „אפילו נמצאו יודעין״ — קען מען פאַרענטפערן, ווייל אין דעם איז פאַראַן אַ גרעסערער חידוש ווי אין דעם דין אַז „אפילו בדקנו . . ולא ידעו״ דאַרף האָבן אַ בדיקה (וכנ״ל פון רדב״ז).

אַבער דער תירוץ איז לכאורה ניט גלאַטיק, דממה־נפשך: אויב אין דעם דין איז טאָקע פאַראַן אַ גרעסערער חידוש — פאַרוואָס זאָגט עס ניט די גמרא? דערפון וואָס די גמרא זאָגט ניט דעם חידוש איז מובן (כנ״ל פון כסף משנה), אַז „אם ידעה להפלות (בתחלת השנה) לא צריך תו בדיקה״ (ווייל מען שטעלט אים אויף דער חזקה אַז „יודע להפלות״).

ג. בשנים האחרונות האָט זיך אָפּ־געדרוקט[11] די מהדורא בתרא פון פירוש המשניות של הרמב״ם, און דאָרטן שטייט טאָקע „והי׳ עולה בדעתינו שלדעת האומר כן אם נשאלו . . ומצא־נום מבינים נחדל מלבדקם״ — ד.ה. אַז דער רמב״ם (במשנה אחרונה שלו) איז טאָקע גורס אין גמרא „וידעה להפלות״ (וכתירוץ הכסף משנה והרדב״ז).

עס בלייבט אַבער ניט מובן: דערפון גופא וואָס אין „מהדורא קמא״ האָט דער רמב״ם אָנגענומען די גירסא „ולא ידעה להפלות״ (און די מהדורא פון פירוש המשניות איז נתפרסם געוואָרן בכל תפוצות ישראל במשך כל הדורות) — איז מובן, אַז לשיטת הרמב״ם האָט אויך דאָס אַן אָרט (און ער נעמט אַן איינעם פון די כמה תירוצים אין מפרשים[12] אויפן קס״ד „היכא דבדקנא . . ולא ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק״) — דאַרף מען געפינען אַ הסברה פאַרוואָס האָט דער רמב״ם חרטה געהאַט און אָנגענומען דוקא די גירסא בלתי נפוצה „וידעה להפלות״?

דער וואונדער איז נאָך גרעסער: לויט גירסת הרמב״ם (במהדורא בתרא) „וידע־עה להפלות״ וועט אויסקומען אַ חידוש נפלא — אַז אע״פ וואָס בכל התורה כולה פאַרלאָזט מען זיך אויף אַ חזקה, איז בייַ נדרים אַנדערש, און כאָטש מ׳האָט אים שוין בודק געווען און ער איז מוחזק געוואָרן שיודע להפלות, דאַרף ער האָבן אַ בדיקה מחדש, אפשר האָט ער זיך געביטן[13]!

נאָכמער: פון לשון הרמב״ם „צריכין בדיקה ואח״כ יתקיים״ איז גאָר משמע,

---

11) הוצאת (ותרגום) קאפח (ע״פ כתבי־יד תימנים).

12) ראה מפרשי הש״ס לנדה שם (חכמת בצלאל, חידושי חתם סופר, מי נדה ועוד).

13) כמו שהקשה במי נדה (לנדה שם). וראה השקו״ט בחכמת בצלאל (לנדה שם).

[ופשוט שאינו דומה לזה דאם „לא ידעה להפלות״ בתחלת שנת י״ב, אין מחזיקין אותה בקטנה (ובודקין כל שנת י״ב) — כי היכא דקשישה טפי אתיא לכלל דעת יותר, כנ״ל הערה 7].

אַז ביז מ'איז אים בודק אַ צווייטן מאָל איז זיין נדר כלל קיין נדר ניט, אפילו ניט מספק[14] (און ווי ס'איז נאָך מער מפורש אין לשון הטור[15] „אינו נדר עד שיבדקום פעם אחרת") — כאָטש ער איז שוין מוחזק געווארן אַלס אַ „יודע להפלות"!

— דאָרף מען אַוודאי געפינען אַ טעם חזק ביותר פאַרוואָס דער רמב"ם האָט חרטה געהאַט פון מהדורא קמא שלו, און נעמט אַן די גירסא בלתי נפוצה און דעם חידוש אַז בנדו"ד איז מען זיך כלל ניט סומך על החזקה (אפילו ניט אַלס ספק).

ד. וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדים נאָך אַ שינוי צווישן די צוויי מהדורות פון פירוש המשניות — בנוגע דעם זמן פון „עונת[16] נדרים"[17] [ד.ה. דער דין ביי נדרים אַז מען דאָרף ניט קיין גדול, נאָר אפילו אַ „מופלא הסמוך לאיש"[18] איז נדרו קיים]:

אין פירוש המשניות הנפוץ (מהדורא קמא) שטייט: „בודקין כל שנת י"ב לנקבה וי"ג לזכר וכל עוד שנמצאום יודע נדריו קיימין ואע"פ שהם קטנים וזו היא עונת נדרים הרמוז אלי' בכל מקום". ד.ה. „עונת נדרים" הויבט זיך אָן אין דעם יאָר פאַר גדלות — (בנקבה ווען זי ווערט אַ בת י"א ויום א', ובזכר — בן י"ב ויום א'), און נדריהם נבדקים אויב „יודעין לשם מי נדרו" [אין אַזוי איז שיטת רש"י[19] ועוד ראשונים].

משא"כ אין מהדורא בתרא שלו איז דער רמב"ם משנה און זאָגט: „ואחר שתים עשרה לנקבה וי"ג לזכר אינן נשאלין ונדריהן קיימין ואע"פ שהם קטנים (און אויף דעם איז ער מסיים) וזו היא עונת נדרים כו'". ד.ה. „עונת נדרים" הויבט זיך אָן (בנקבה) ווען זי ווערט אַ בת י"ב ויום א' (ובזכר — בן י"ג ויום א') אפילו לא הביאה שתי שערות, און זיי דאָרפן ניט קיין בדיקה ווייל נדריהם קיימים „אפילו אמרו אין אנו יודעין"[20] [וואָס דאָס איז שיטת

14) ראה גם מי נדה (למשנה נדה שם). ע"ש.

15) יו"ד שם. ועד"ז הוא ל' המאירי (הובא לעיל ריש ס"ב): אין מקיימין אותן אלא אחר בדיקה.

16) משנה תרומות פ"א מ"ג. גיטין סה, א. ובכ"מ.

17) וראה ג"כ השינוי בפי' „עונת נדרים" — במהדורות דפיהמ"ש שלו תרומות שם (ראה הוצאת קאפח שם).

[בפיהמ"ש נזיר פ"ד מ"ו — גם במהדורא הנפוצה — „עונת נדרים ר"ל י"ג שנים ויום א' והוא שלא הביא ב' שערות". ואולי במס' נזיר הי' לפני המתרגם המהד"ב. ואכ"מ].

18) נזיר סב, א. ובכ"מ.

19) גיטין שם. נדה מו, ב ד"ה לעונת נדרים (ושם סע"א ד"ה כי יפליא). ועוד. וכ"ה גם בשאילתות בחוקותי שאילתא קטז.

20) משא"כ בפיהמ"ש מהד"ק כתב „זה אשר אמרנו בת י"ב שנים ויום א' . . נדריהן קיימין ואפילו אמרו אין אנו יודעין, בתנאי הבאת שתי שערות".

וגם שינוי זה בין ב' המהדורות תלוי בהשינוי בפירוש „עונת נדרים":

לפמ"ש במהד"ק דפיהמ"ש דעונת נדרים היא השנה שלפני גדלות באם יודעין להפלות — מהיכי תיתי לומר דבן י"ג שנה ויום א' ובת י"ב ויום א' שלא הביאו שתי שערות ואמרו „אין אנו יודעין" נדריהם נדר (וכקושיית הש"ס נדה מה, סע"ב (וכפרש"י שם ד"ה קטן הוא). שם מו, רע"א):

משא"כ לפמ"ש במהד"ב דפיהמ"ש שעונת נדרים היינו „אחר שתים עשרה לנקבה ושלשה עשרה לזכר . . ואע"פ שהם קטנים" — הרי חידוש התורה בדין זה הוא ד„לגבי נדרים (אולינן) רק בתר שנים (גם

*) וראה סמ"ג שבהערה הבאה ומשנה למלך הל' נדרים שם — שהקשו על הבה"ג ורמב"ם מגמרא זו. וכבר האריכו המפרשים בכמה תירוצים. ואכ"מ.

הבה"ג[21]).

[און אַזוי פסק'נט דער רמב"ם אין ספר הידד[22], אַז „הבן בן י"ג שנה ויום אחד והבת בת י"ב שנה ויום אחד אע"פ שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו . . דבריהן קיימין . . ונדריהן נדרים ואע"פ שלא הביאו שתי שערות וזו היא עונת נדרים האמורה בכל מקום" (און דער דין פון „קטן בן י"ב שנה כו' אם יודעין לשם מי נדרו . . נדריהן קיימין" (הנ"ל ס"א) איז אַ באַזונדער דין, כדלקמן סעיף ז)].

ועפ"ז יש לומר, אַז אויך דער שינוי צווישן די צוויי מהדורות (הנ"ל סעיף ג) בנוגע דער גירסא אין גמרא — „ולא ידעה להפלות" אַדער „וידעה להפלות" — איז תלוי אין די צוויי שיטות הנ"ל בנוגע „עונת נדרים".

ה. די נקודת הביאור אין דעם:

לויט שיטת הרמב"ם איז בכלל ניט שייך דער גדר פון „חזקה" בשייכות צום דעת פון אַ קטן. וואַרום דער טייטש פון „חזקה" איז — אַז די זאַך איז שטאַרק און פאַרפעסטיקט און אַזוי וועט עס זיכער בלייבן; אַבער ביי אַ קטן איז ניט שייך קיין חזוק אין זיין שכל, ווייל ער האָט ניט קיין (אמת'ן) דעת, וואָס איינע פון די תכונות פון (אַ בר) דעת איז — וואָס ביי אים איז דאָ די החלטה ומסקנא שכלית אין אַן אופן וואָס אינו משתנה. און ווי מען זעט במוחש אַז אַ קטן איז אַ בעל שינוים, ניט שייך צו אַ שטאַרקער החלטה און מען קען גרינג איבער-מאַכן[23] די החלטה פון אַ קטן.

[כידוע די הסברה[24] וואָס אַ קטן פחות מי"ג שנה, אפילו אויב ער איז אַ „חריף ובעל השגה ותפיסא ובקי בדיני מ"ע ומל"ת בכי טוב", ווערט ער ניט נענש אויב ער האָט עובר געווען אויף אַ מצוה, ווייל עס פעלט אים דעת].

דערפאַר פסק'נט דער רמב"ם „ואין אומרין הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה אין צריכין בדיקה אלא בודקין אותן את כל השנה הזו כולה" — ווייל דאָס איז אַ סברא פשוטה (אין וועלכער ס'איז ניטאַ קיין פלוגתא) אַז אין דעם קען מען ניט שטעלן אויף חזקה[25].

און דער חילוק צווישן די צוויי גירסאות אין גמרא — „ולא ידעה להפלות" אַדער „וידעה להפלות" — איז:

בלי סימנים)" — צפע"נ על הרמב"ם כאן — ובמילא מובן ש„אפילו אמרו אין אנו יודעין . . דבריהם קיימין" (כמו גדול שהביא סימנים שאינו יכול לפטור עצמו בטענה „אין אנו יודעין" — ראה רש"י במשנה נדה שם ד"ה אפילו).

21) שהובא בסמ"ג לאוין רמב. וראה גם הגהמי"י לרמב"ם כאן. ועוד [אלא שברשב"א גיטין שם כתב (בשיטת הבה"ג) „והיא דאיתאי שתי שערות". וראה מה שהקשה עליו בשב שמעתתא שמעתא ה' פי"ב. ואכ"מ].

22) הל' נדרים שם ה"ג (וראה ל' הרמב"ם הל' נזירות פ"ב הי"ג. הל' תרומות פ"ד ה"ה). וכן כתב בטושו"ע יו"ד שם ובש"ך שם סק"ב.
ובמאירי (נדה שם), קרית ספר (על הרמב"ם שם) ועוד — העירו על הסתירה בין ס' היד ופיהמ"ש, ולא ראו מהד"ב דפיהמ"ש.

23) ראה סה"מ עת"ר ס"ע קטו. ובכ"מ.

24) קונטרס התפלה פ"ה (ע' 15 ואילך). סה"מ עת"ר ע' קטו. ועוד.

25) ע"ד מ"ש בשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סמ"ד

•) וכבר העיר בערוך לנר נדה שם (מו, א) דבבה"ג לפנינו איתא כפרש"י. וראה רשב"א שבפנים ההערה.

די גירסא אין גמרא „סד״א . . דבדקנא ל׳ ולא ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק״, איז לויט דער שיטה אז „עונת נדרים״ מיינט „שנת י״ב לקטנה ושנת י״ג לקטן״ (ויודעים לשם מי נודרין) — ווייל לויט דער שיטה איז פאראן א גרעסערער חידוש אין דעם דין, ווי אין דעם דין הנ״ל (ברמב״ם) „בודקין אותן כל השנה״ אע״פ וואס „נמצאו יודעין בתחלת השנה״ (כדלקמן סעיף ח):

משא״כ לויט דער שיטה אז „עונת נדרים״ מיינט „אחר שתים עשרה לנקבה וי״ג לזכר״ (כמסקנת הרמב״ם), איז ניטא קיין ארט לקס״ד אז אויב „בדקנא . . ולא ידעה להפלות״ זאל מען ניט דארפן בודק זיין נאכאמאל — דעריבער מוז דער רמב״ם אננעמען די גירסא בלתי נפוצה „סד״א . . דבדקנא . . וידעה להפלות״ (כדלקמן שם).

ו. די הסברה אין דעם:

דעם גדר פון נדרים אין „שנת י״ב לקטנה ושנת י״ג לקטן״ — אז „אם יודעין לשם מי נדרו . . נדריהן קיימין״ — קען מען לערנען אויף צוויי אופנים[26]:

א) דער חידוש באשטייט אין דעם גיל, אז ביי נדרים דארף מען ניט ווארטן ביז דעם גיל פון גדלות (בן י״ג שנה ויום א׳)

(הובא באנציקלופדי׳ תלמודית שנסמן בהערה 7 ע׳ תרלו) דמי שעתים חלים ועתים שוטה לא שייך להעמידו על חזקתו כיון שעשוי להשתנות. ע״ש.

ואולי בנוגע לדעת של קטן הוא יתירה מזו — כי מכיון שאינו בר דעת (החלטה כו׳) אין שייך בזה כל הגדר דחזקה, כבפנים.

26) ראה עד״ז חידושי חתם סופר לנדה שם (בהחילוק בין ב׳ הדיעות אם הקדיש ואכל לוקה או לא).

נאר אפילו א בן י״ב שנה ויום א׳ קען מאכן א נדר: און דאס וואס מען דארף בודק זיין „אם יודעין לשם מי נודרין״, איז עס בלויז אויף צו ארא̈פנעמען א דבר המונע[27]: וויבאלד דער דין איז אז „אם לא ידעו אין בנדריהם ובדבריהם כלום״, און ער איז נאך פארט א קטן, מוז מען זיין זיכער אז ביי אים פעלט ניט קיין ידיעה.

ב) דער אויפטו איז אין ענין הדעת — ביי נדרים איז מספיק א קלענערער דעת אויף צו מאכן א נדר: און דאס וואס מען דארף זיין א בן י״ב שנה ויום א׳ איז בלויז א סימן, ווייל דוקא אין דעם גיל איז אפשרי געמוג דעת אויף ענין הנדר (משא״כ פאר דעם — איז אפילו די דעת קלושה אויך ניטא).

ז. ויש לומר אז אין דעם איז א נפק״מ צווישן די צוויי שיטות הנ״ל אין „עונת נדרים״:

די צוויי אופנים הנ״ל האבן אן ארט בלויז לויט דער שיטה אז „שנת י״ב לקטנה ושנת י״ג לקטן״ איז „עונת נדרים״, און דאס איז דער חידוש (התורה) פון „מופלא הסמוך לאיש״

[וואס דערפאר קען מען אין דעם קלערן — וואס איז דער עיקר חידוש[28]: דער פרט פון „מופלא״ (אז ער איז יודע להפלות); אדער דער פרט פון „סמוך לאיש״ (וואס ער איז אין דעם יאר בסמוך לזמן הגדלות)]:

27) להעיר גם מהשקו״ט במי נדה (לנדה שם) אם הבדיקה הוי להקל עליו או להחמיר עליו. ע״ש.

28) להעיר ממאירי נדה שם: מופלא סמוך לאיש פירושו . . שהשלימו . . הרי אין כאן מופלא (מכיון שנדריהם נדר אפילו אינם יודעים להפלות).

משא"כ לויט דער שיטה אז „עונת נדרים" איז „בן י"ג שנה ויום א' כו' בת י"ב שנה ויום א' . . ואע"פ שלא הביאו שתי שערות" — איז מסתבר, אז דער גאנצער גדר הנדר פאר דעם יאר פון גדלות — „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן" — באשטייט (ניט אין שנים, נאר) בלויז אין דעם וואס „יודעים לשם מי נדרו".

ווארום דאס איז דאך דער תוכן החילוק צווישן די צוויי סוגים הנ"ל אין „עונת נדרים" — (א) „הבן בן י"ג שנה ויום אחד והבת בת י"ב שנה ויום אחד . . ואע"פ שלא הביאו ב' שערות", (ב) „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן" ויודעין להפלות:

דער חידוש התורה בנוגע „בן י"ג ויום א' והבת כו' ואע"פ שלא הביאו שתי שערות" — איז בנוגע שנים, אז דער גיל פון נדרים הויבט זיך אן תיכף ווי מען ווערט א בן י"ג שנה ויום א' (און דער דין איז טאקע ניט פארבונדן מיט דעת — ווי דער רמב"ם פסק'נט (כנ"ל) אז „אע"פ שאמרו אין אנו יודעין כו' דבריהן קיימין");

און דערנאך איז פאראן א צווייטער חידוש, פון „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן", וואס אין דעם איז דער גדר (ניט פארבונדן מיט שנים, נאר) אז מצד דעם וואס „יודע להפלות" איז נדרו נדר.

[ועאכו"כ לויט ווי דער ראגאטשא־ווער[29] איז מבאר, אז לדעת הרמב"ם איז „מופלא סמוך לאיש דאורייתא זה רק בבן י"ג או בבת י"ב ולא הביאו ב' שערות" (ווי ס'איז משמע פון פשטות המשך לשון הרמב"ם[30]: „הואיל והגיעו לשני הגדולים נדריהם קיימין אע"פ שלא הביאו . . סימנין . . ודבר זה מדברי תורה שהמופלא הסמוך לאיש הקדשו ונדרו נדר") — משא"כ דער דין פון „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן" איז (לשיטת הרמב"ם) לכו"ע נאר מדרבנן[31]

— איז דאך זיכער מסתבר, אז די תקנת חכמים איז פארבונדן (ניט מיט דעם עצם גיל פון שנת י"ב ושנת י"ג, נאר) דערמיט וואס ער איז שוין „יודע לשם מי נדר"*[31], און דערפאר האבן די חכמים געזאגט אז נדרו נדר].

---

29) צפע"נ על אתר. צפע"נ הל' שבת פכ"ד הי"א. וכן משמע בקרית ספר על הרמב"ם שם. ע"ש.

30) הל' נדרים שם ה"ד.

31) עיין צפע"נ שם באורך.

בכמה אחרונים כתבו שלהרמב"ם „מופלא סמוך לאיש" כולל ב' הסוגים (ראה שמלת בנימין ליו"ד שם — הובא בחכמת בצלאל לנדה שם מו, א (ועיי"ש שיש על זה שני כתובים ולימודים) ועצי לבונה ליו"ד שם (נדפס על גליון שו"ע הוצאת ראם וצילום ממנה). וראה גם ביאורי מהרש"ל על הסמ"ג שם. וראה שב שמעתתא שם פי"א. ועוד).

והצפע"נ ס"ל שאין לפרש כן ברמב"ם, כי ברמב"ם מפורש „ודבר זה מד"ת שהמופלא הסמוך לאיש כו'". ובהלכה זו (וכן בהלכה שלפנ"ז) הזכיר רק הדין דבן י"ג (ובת י"ב) שלא הביא שתי שערות. וס"ל שדוחק הכי גדול לומר שקאי (באמצע הלכה ד) אמ"ש לעיל בהלכה ב'!

[אלא שצע"ק ל' הרמב"ם בסה"ד „עד שיגדילו ויביאו שתי שערות". ולהעיר שבקרית ספר שם השמיט תיבת „שיגדילו". ואכ"מ].

אבל בחי' הצ"צ על הש"ס מגילה פ"ג בסופו): מבן י"ב שנים ויום א' דפסק (הרמב"ם) פי"א מה' נדרים הלכה ד שמופלא סמוך לאיש נדרו נדר מדאורייתא. — וראה לקמן סעיף יו"ד.

*31) אבל גם למפרשים שבהערה הקודמת שהוא דין תורה, מובן, שחידוש התורה בזה הוא בענין הדעת („יודע לשם מי נדר") — שזהו החילוק בין שני הדינים בעונת נדרים: א) בן י"ג שלא הביא ב' שערות — מצד הגיל, ב) בן י"ב שיודע להפלות — מצד הדעת.

ח. ועפ"ז איז מובן דער חילוק צווישן די צוויי גירסאות אין גמרא:

לויט דער שיטה אז „עונת נדרים" מיינט „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן", איז פאַרשטאַנדיק ווי עס קען זיין אַ קס"ד אַז „היכא דבדקנא . . ולא ידעה להפלות אימא תו לא ליבדוק" — ווייל עס קען זיין אַז דער עיקר גדר פון „מופלא הסמוך לאיש" איז מצד שנים, ד.ה. תורה האָט מגלה געווען אַז דער גיל פון בת י"א ויום א' קען אויפמאַכן אַ נדר:

און וויבאַלד מיר זעען אַז די קטנה, זייענדיק בגיל זה, „לא ידעה להפלות", איז אַ ראי' אַז ביי איר האָט דער זמן ניט אויפגעטאָן גדלות (אויף קענען מאַכן אַ נדר), ובמילא ווערט אָפגעשטופט איר „עונת נדרים" ביז דעם גיל פון גדלות ממש[32].

אויף דעם איז קמ"ל די משנה אַז דער עיקר חידוש (התורה) איז — אַז דער דעת פון שנת י"ב לקטנה (וי"ג לקטן) קען אויפטאָן אַ נדר, און דעריבער, וועו נאַר זי באַקומט דעם דעת (במשך שנת י"ב) איז נדרה נדר. און דערפאַר דאַרף מען שטענדיק בודק זיין — אפילו אויב בתחלת השנה „לא ידעה להפלות" — אפשר איז ביי איר צוגעקומען דעת.

[ומובן, אַז די קס"ד האָט אַ סך מער אַרט ווי די קס"ד „הואיל ונמצאו יודעין בתחלת השנה אין צריכין בדיקה" — וכנ"ל אַז די סברא פשוטה איז מחייב אַז ס'איז ניטאָ דער גדר פון „חזקה" בשייכות צום דעת פון אַ קטן].

אָבער לויט מסקנת הרמב"ם, אַז דער גדר פון „שנת י"ב לקטנה ושנת י"ג לקטן" איז בלויז מצד גדר הדעת (כנ"ל ס"ו) — איז אדרבה: עס האָט קיין אַרט ניט צו זאָגן אַז ווייל מ'האָט ניט געהאָט דעת בתחילת השנה דאַרף מען ניט ווידער בודק זיין אפשר איז דערנאָך צוגעקומען דעת (ווי עס דאַרף זיין ע"פ טבע):

מוז דער רמב"ם אַנענעמען די גירסא „סד"א . . וידעה להפלות" — והא גופא קמ"ל, אַז אע"פ וואָס דער קטן האָט געניג דעת אויף אויפמאַכן אַ נדר, איז עס אָבער פאַרט ניט קיין דעת אמיתית אין וועלכער ס'איז שייך אַ חזקה.

ט. ויש לבאר טעם הרמב"ם (כפירוש הצפע"נ) צו מכריע זיין כהדיעה אַז „עונת נדרים" איז דוקא משהגיע לשני גדלות (נאָר לא הביא סימנים):

אין דעם ענין פון נדרים איז דאָ אַ חידוש נפלא — אַז אַ איד האָט דעם כח צו מתפיס זיין אַ דבר המותר (ע"פ תורה) אַז ער זאָל נאסר ווערן כקרבן, ביז אַז עס איז חל אויף דעם דבר הנאסר אַ קדושה (בדוגמת קדושת קרבן)[33].

וואָס אין דעם איז פאַראַן אַ חידוש אפילו לגבי קרבנות ממש[34] — ווייל קרבנות האָבן כמה הגבלות, און נאָר געוויסע מיני בע"ח (וצומח ודומם) זיינען ראויים ליקרב ע"ג מזבח: משא"כ ביי נדרים זיינען ניטאָ די הגבלות — אויב נאָר מ'איז מתפיס בדבר הנדור,

---

32) וגם אם במשך השנה ידעה להפלות — נשארה קטנה שאין נדרי' כלום. וראה עד"ז בחי' חת"ס ומי נדה לנדה שם.

33) ראה לקו"ת פרשתנו (פב, סע"ב. פג, סע"ב ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות נדרים בתחלתה וסופה. ועוד — ע"פ כתובות נט, ב ועוד. וראה רש"י נדה מו, ב ד"ה תרומה.

34) סהמ"צ להצ"צ שם בסופה.

מעג עס זיין אַ דבר טמא — איז חל (דורך זיין נדר) אַ קדושה אויף דעם חפץ הנדור.

קומט אויס אַ דבר והיפוכו — אַז דוקא ביי נדרים, וואָס פאָדערט אַ תוס׳ פת כח (נאָך מער ווי ביי אַנדערע מצוות), זאָגט תורה אַז אפילו אַ קטן (וואָס צו אַלע אַנדערע מצוות איז ער ניט שייך) — קען אויפטאָן די קדושה (אויב ער איז אַ „מופלא הסמוך לאיש״)!

לערנט דעריבער דער רמב״ם (כפי׳ רוש הצפע״נ כנ״ל) אַז דיו צו זאָגן דעם חידוש בנוגע אַ קטן וואָס הגיע לשני גדלות נאָר עס פעלט אים (בלויז) סימ׳נים: אָבער ניט זאָגן נאָך אַ גרעסערן חידוש, אַז דער „יודע להפלות״ פון אַ בן י״ב שנה ויום אחד זאָל קענען אויפטאָן אַזאַ קדושה (בלי הגבלות)!

יו״ד. אעפ״כ איז די דיעה פון כמה ראשונים[35] (ולכמה אחרונים[36] — אויך דעת הרמב״ם) אַז אַ „מופלא הסמוך לאיש״ (וואָס נדרו נדר מה״ת) מיינט (עכ״פ אויך) אַ בן י״ב שנה ויום א׳ ויודע להפלות.

וועט מען עס פאָרשטיין לויט ווי דער צ״צ[37] איז מבאר דעם טעם אויף דעם וואָס ביי נדרים זיינען ניטאַ די הגבלות וועלכע זיינען פאָראַן ביי קרבנות (כנ״ל) — אַז דער ענין פון קרבנות איז דאָס וואָס „נעשה קדש ע״פ גזירת התורה שהיא החכמה עליונה״, משא״כ דורך נדרים וועט נמשך אַ קדושה פון אַ מדריגה וואָס איז העכער פון „חכמה״.

וואָס דאָס איז דער רמז אין לשון הכתוב[38] „איש גו׳ כי יפליא לנדור״ — אַז נדרים קומען פון אַ מדריגה וואָס וועט אָנגערופן „יפליא״ — לשון פלא[39], וואָס איז העכער פון חכמה (דתורה) ושכל.

און דער כח אויף דעם (צו דער׳גרייכן העכער פאָר חכמת התורה) איז דאָ ביי אידן מצד דעם וואָס ישראל „קדמו לתורה״[40] — דער פאָרבונד צווישן אידן מיטן אויבערשטן איז טיפער און העכער ווי תורה [וואָס דער׳פאָר „ישראל אע״פ שחטא ישראל הוא״[41] — אפילו אַ איד וואָס היט ניט תורה ר״ל, וועט ער ניט אויס ישראל ח״ו]; און דאָס דריקט זיך אויס אין ענין הנדרים, וואָס דער דיבור האדם טוט אויף אַ קדושה כפי רצונו (אַן די הגבלות שבקרבנות כו׳).

[נאָר אעפ״כ זיינען אויך נדרים אַ מצוה אין תורה, ווייל אַלע ענינים פון עבודת ה׳ וועלן נתגלה דורך תורה: ע״ד ווי ענין התשובה[42], וואָס איז „העכער״

---

35) נסמן לעיל הערה 19.

36) נסמנו בהערה 29.

37) סהמ״צ להצ״צ שם. וראה מאמרי אדה״ז — תק״ע (ע׳ קכה).

38) נשא ו, ב. ועד״ז בחוקותי כז, ב.

39) סהמ״צ להצ״צ שם. וראה גם לקו״ת פרשתנו פב, ב. ועוד.

40) ב״ר פ״א, ד. ועוד.

41) סנהדרין מד, ר״א.

42) להעיר מאוה״ת (ויצא כרך ה׳ תתנב, א ואילך. פרשתנו ע׳ א׳רצז ואילך. שם כרך ו ע׳ א׳תתקנד־ה) — השייכות דנדרים לתשובה• (ובאוה״ת פרשתנו כרך ו שם: ואפ״ל לכן הנדר חל על המצוה).

•) נוסף על המבואר באוה״ת פרשתנו (ע׳ א׳רעח ואילך. א׳רפח ואילך. א׳שיט ואילך) **שהתרת** נדרים היא דוגמת ענין התשובה (כמענה הקב״ה יעשה תשובה כו׳). ע״ש.

פון תורה, כמאמר רז"ל[43] „שאלו לתורה חוטא מה עונשו א"ל יביא אשם כו' שאלו להקב"ה כו' א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו" (אַז דער ענין התשובה קומט ניט פון תורה (מצ"ע), נאָר מצד הקב"ה בעצמו)

— וואָס דערפאָר האָט תשובה דעם כח צו ממלא זיין דעם חסרון, וואָס מ'האָט פאַרפעלט בקיום התורה —

ואעפ"כ איז דוקא תורה מגלה אַ אידן וועגן דער אפשריות וכחה פון תשובה, ביז אַז תשובה וועלט אַ מצוה אין תורה].

און דאָס איז די הסברה אין דעם וואָס דעם כח אויף ענין הנדרים האָט אַ איד נאָך איידער ער וועלט מחוייב אין אַלע אַנדערע מצוות התורה[44] — ווייל נדרים זיינען פאַרבונדן מיט זיין מציאות ווי ער איז „קודם" לתורה.

און דאָס איז דער אויפטו פון „מופלא הסמוך לאיש" (יודע להפלות):

דאָ איז ניט אַזוי נוגע די מעלת הדעת — דאָס וועלט בשלימות ערשט וועז ער וועלט אַ גדול — נאָר דאָס וואָס ביי אים איז דאָ דער „להפלות", אַז אין דעם זמן קומט אין אים אַריין די מדריגה פון „פלא" (שבנשמה) שלמעלה מהחכמה[45], באופן גלוי.

(משיחות ש"פ עקב (כ"ף מנ"א) וכ"א מנ"א תשד"מ)

---

43) יל"ש תהלים (רמז תשב). ועוד.

44) אלא שלאחרי שגילתה תורה שמופלא הסמוך לאיש נדרו נדר ידעינן דגם בנדרי הקדשות (דקרבנות) נדרו נדר, וכן — תרומתו תרומה (משנה תרומות פ"א מ"ג. נדה מו, ב. רמב"ם הל' תרומות פ"ד ה"ה).

45) ראה סהמ"צ להצ"צ שם: שמחמת זה יש לו הכח למסור נפשו.